

PAPER DETAILS

TITLE: BAGLAMINDAN KOPUK SÖYLEMLER: CINSİYET AYRIMCILIGININ YAZINSAL
METASTAZLARI

AUTHORS: Didem Tuna Küçük

PAGES: 364-390

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4106666>

Didem Tuna Küçük

Prof. Dr., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi/İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü,
İstanbul/Türkiye

Prof. Dr., İstanbul Yeni Yüzyıl University/ Department of Translation and Interpreting,
İstanbul/Türkiye

eposta: didem.tuna@yeniuyuzuil.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1566-9503>

<https://ror.org/04z33a802>

Atıf/Citation: Tuna Küçük, D. 2024. Bağlamından Kopuk Söylemler: Cinsiyet Ayrımcılığının Yazınsal Metastazları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/41, 364-390.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1524391>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	29.07.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	17.10.2024
Yayın Tarihi/Published:	15.12.2024

BAĞLAMINDAN KOPUK SÖYLEMLER:
CİNSİYET AYRIMCILIĞININ YAZINSAL METASTAZLARI¹

Öz

Murathan Mungan, okuduğu öykülerden derlediği *Kadınlığın 21 Hikâyesi* (2004) adlı seçkiden, kadınların ömür boyu içinde bulundukları çeşitli durumların, kendilerini sürekli bir erkek üzerinden tarif etmenin ağır ve uzun yolunun ve ilişkilerin eşitsiz aritmetiğinin bir ifadesi olarak söz eder. Toplumsal cinsiyet rolleriyle dayatılmış sömürüyü, öğrenilmiş çaresizlikleri ve kimi zaman da direnişleri anlatan bu öykülerin tümü aslında tanıdık yaşantılardan geçmektedir zira toplumsal denklemleri oluşturan, belirleyen ya da ifşa eden göstergeler her yazınsal metne ister istemez açık ya da örtük olarak aksetmiştir. Böylelikle söylemden eyleme ussal olmayan ancak normalleştirilmiş yaşantılar yaşamdan yazına taşıdığı gibi, bir zaman gelip çözümlendiğinde yaşama yönelik öğrenmelere evrilir. Bütüncüyü oluşturan 21 öykü, farklı uzamlarda yazılmış, okunmuş, çevrilmiş ve erek metinler üzerinden yeni okumalara açılmıştır. Öykülerin ortak özelliği, kadınlara ait ya da yönelik söylemler içermeleridir; seçki içinde yer almalarının ön koşulu da bu olmuştur. İdeal bir iletişimde olduğu gibi yazınsal metinde de söylem, üreticisi ve bağlamı dikkate alınarak çözümlenir, ancak cinsiyet ayrımcılığının kronikleştiği bir dünyada dil de bağlamlardan bağımsız olarak politik ve stratejik etkenlerle şekillenmektedir. Bu çalışmada kadına yönelik erkek şiddeti toplumsal bir olgu, bununla iç içe geçmiş çeşitli kadınlık durumları ve etiketleri ise toplumsal birer kurgu olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak, yazınsal yapının özel bir ifşa ya da pekiştirme gündemi bulunmasa dahi, kadınlığa dair söylemlerin bağlamlarından kopuk olarak okunmaları halinde bile kadim ezberler ve

¹ Bu çalışmanın bir bölümü 10-12 Haziran 2024 tarihleri arasında İzmir Fransız Kültür Merkezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Limoges Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi iş birliğiyle İzmir’de düzenlenen Uluslararası Kadın, Söylem, Eylem Sempozyumunda sunulmuştur.

Bağlamından Kopuk Söylemler: Cinsiyet Ayrımcılığının Yazınsal Metastazları

ayrımcılık pratikleri doğrultusunda ortak anlamlamalara yönelebilecekleri ortaya koyulmaktadır. Bu noktada yazınsal yapının "[a]kıp gideni durup görmemizi sağlayacak olan bir atmosfer yaratm[a], bir dünya kurm[a], [ö]ğrenmiş gözlerle bize hayatı yeniden iade etm[e]" (Mungan 2004: 8) işlevi de bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kadınlığın 21 Hikâyesi*, cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet, kadına yönelik erkek şiddeti, kadınların etiketleri.

DECONTEXTUALIZED DISCOURSES: LITERARY METASTASES OF GENDER DISCRIMINATION

Abstract

Murathan Mungan talks about *Kadınlığın 21 Hikâyesi* (2004) (21 Stories of Womanhood), a selection of stories he has read and compiled himself, as an expression of the various situations in which women find themselves throughout their lives, the long and challenging process of constantly defining themselves through a man and the unequal arithmetic of relationships. All of these stories, telling of the exploitation imposed by gender roles, learned helplessness, and sometimes resistance, are actually based on familiar experiences because the signs that constitute, determine, or disclose social equations are inevitably present in every literary text, whether explicitly or implicitly. Thus, from discourse to action, irrational yet normalized experiences overflow from life into literature, and upon subsequent analysis, they evolve into life-related learnings. The 21 stories that constitute the corpus have been written, read, translated, and opened to new readings through target texts in various spaces. The common characteristic of the stories is that they contain discourses produced by or about women, which was a prerequisite for their inclusion in the selection. Gender discrimination has persisted in all circumstances since time immemorial, clinging to a common core of meaning even in societies and cultures with vastly different lifestyles and modes of communication. As in an ideal communication, discourse in a literary text is analyzed based on its producer and context, but in a world where gender discrimination is chronicized, language is shaped by political and strategic factors independent of contexts. In this study, male violence against women is treated as a social phenomenon, and the various states and labels of womanhood intertwined with it as social constructs. As a result, this study argues that even if the literary work does not have a specific agenda of revelation or reinforcement, discourses on womanhood can lead to common understandings in line with traditional memorizations and practices of discrimination, even when they are read independently of their contexts. At this point, the function of the literary work to "create an atmosphere that will allow us to stop and see what is passing by, to build a world, to give life back to us with learned eyes" (Mungan 2004: 8) comes to light once again.

Keywords: *Kadınlığın 21 Hikâyesi*, gender discrimination, gender, male violence against women, women's labels.

Giriş

Yazar ve şair Murathan Mungan, pek çok farklı türde yapıtının yanı sıra okuduğu öykülerden kadınlara, erkeklere, çocuklara dair seçkiler de derlemiştir. Mungan'ın arka kapak yazılarında anlattığı şekliyle, çocukluğumuzun o unutulmuş ancak kökleri bizde kalan dünyasını yeniden keşfedip anlamlandırmak için okuyabileceğimiz *Çocuklar ve Büyüklükleri* (2001), toplumsal roller üzerinden erkeklerin nasıl gördüklerine, hissettiklerine, yaşadıklarına ve anlattıklarına dair okumalar sunan *Erkeklerin Hikâyeleri* (2004), kendilerine öğretilmiş erkekliğin içinde tutuklu kalmış, farkındalık bilinci taşımayan erkek yalnızlığının izdüşümlerini taşıyan *Erkekler Yalnızlıklar* (2021), kadınlar arasında yaşanan gönül bağlarının, sessizliğin ve dilsizliğin her çeşidine itilen, hapsedilen kimlikler üzerindeki toplumsal tehditler yüzünden kendini gerçekleştiremeyen arzuların, sonuçları göze alınıp yaşanan tutkuların ya da varlığını farklı biçimler altında sürdüren köklü yakınlıkların öykülerinden oluşan *Kadınlar Arasında* (2014), bu seçkilerden bir kağıdır.

Bu çalışmanın bütüncesini oluşturan *Kadınlığın 21 Hikâyesi* (2004) ise, yine arka kapak yazısında ifade edildiği üzere, kadınların ömür boyu boyunca içinde yer aldığı çeşitli durumların, kendilerini sürekli bir erkek üzerinden tarif etmenin ağır ve uzun yolunun ve ilişkilerin eşitsiz aritmetiğinin on dört kadın ve yedi erkek yazar tarafından ifadesidir. Mungan, seçkinin önsözünde, yalnız yazdıklarını değil, okuduklarını da paylaşarak okura daha çok yaklaştığını duyumsadığından söz etmektedir. Mungan'a göre, kadınlık durumu dendiğinde sorunsallaştırılmış bir durum söz konusu olur; her sorunsal da yolunda gitmeyen bir şeye, bütünlük sanının çelişik yapısına ve bunların incelenme, konuşulma, tartışılma gerektirdiğine işaret eder (2004: 8); kadınlara kız çocuk, eş, ev kadını, anne, sevgili, "metres", nine, yaşlı, genç gibi birçok etiketle birlikte yapılandırılan toplumsal cinsiyet rolleriyle dayatılmış sömürüye, öğrenilmiş çaresizliklere ve kimi zaman da direnişlere dair yaşantıları anlatan bu hikâyeler, aslında tanıdık metinlerdir.

Bukowski, Calvino, Dahl, Kureishi, Marquez, Pratolini, Pritchett gibi erkek yazarların kadınlık durumlarına ilişkin bu hikâyeleri kaleme almış olmaları aslında ilgi çekicidir. Mungan'a göre bu erkek yazarların kendi kitaplarından sökülmüş öyküleri, kadınları anlatan bu seçkinin içinde başka türlü görünecek ve okunacaktır (2004: 10). Öte yandan Mungan, bu seçkinin feminist bir kitap olmadığına altını çizer; bunlar yalnızca birer hikâyledir, tıpkı "birçok şeyin farkında olmadan, adını koymadan, anlamını bilmeden yaşayıp gittiğimiz anlar gibi" (2004: 8). Bu anlamda, seçkilerdeki hikâyelerin özellikle cinsiyetçi ya da eşitlikçi bir gündemi yoktur. Ne var ki, toplumsal denklemleri oluşturan, belirleyen ya da ifşa eden göstergeler yazınsal metne açık ya da örtük olarak aksetmiştir. Böylelikle söylemden eyleme anlamı bilinmeyen ve anlamlandırılmayan, normalleştirilmiş ama kabul edilecek bir tarafı olmayan yaşantılar yaşamdan yazına taşıdığı gibi, bir zaman gelip çözümlendiğinde yaşama

yönelik öğrenmelere evrilir. Başka bir deyişle, yaşamdan yazına yansıyan, yazından yaşama sekecektir.

Bir yazınsal metnin zamansallığı, anlatılan hikâyenin zamansallığı ve onu dile getiren söylemin zamansallığı üzerine kuruludur (Öztürk Kasar 2009: 167-168²). Buna, metnin her bir alımlama özelinde farklılıklar gösteren okunma zamansallıklarını da ekleyebiliriz. Bu anlamda metinde kullanılan geçmiş, şimdiki ya da gelecek zamansallığın, metin yazıldığı bağlamdan nasıl görüldüğü ya da o bağlama neler söylediği kadar, okunduğu farklı uzamlara hangi öğrenmeleri getirdiği de çözümleme konusudur. Diğer yandan, çeviri söz konusu olduğunda metnin bu amaca yönelik olarak okunma ve aktarılma süreçleri erek metin açısından katma zamansallıklar anlamına gelir.

Bu çalışmanın bütüncesini oluşturan öyküler, evvel zaman içinde farklı uzamlarda yazılmış, okunmuş ve çevrilerek erek metinler üzerinden yeni okumalara açılmıştır. Öykülerin özelliği, “teknik olarak” kadınlara ait ya da yönelik söylemler içermeleridir; seçki içinde yer almalarının ön koşulu da bu olmuştur. Ancak kadınlar söz konusu olduğunda “ait” ya da “yönelik”lerin ne kadarının söylem üreticilerinden ne kadarının söylem öğreticilerden yani “aşkın bileşen” (Coquet 2007; Öztürk Kasar 2017: 188-189) olarak toplumdan kaynaklandığını sorgulamak için toplumsal cinsiyetin söylemi ve eylemi istila eden karanlık geçmişi üzerinde durmak gerekir. “(T)oplumsal cinsiyet hiyerarşisi, yoğunluk ve görünürlük bakımından çok çeşitlidir ama her değişim dönemini atlatarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir: Fransız Devrimi, Haiti Devrimi, Bilim ve Sanat Devrimi gibi her devrimden, savaştan, dinsel dönüşümden, teknolojik gelişimden ve kültürel çatışmadan sağ çıkmıştır” (Wiesner-Hanks 2023: 22). Bu dokuz canlılık hali, “kadınlık durum(larının)” (Mungan 2004: 79) yaşam tarzları ve iletişim biçimleri yönünden birbirinden dağlar kadar farklı kültürlerde dahi ortak bir anlam çekirdeğine tutunmasına yol açar.

Gerek günlük yaşam iletişimi gerek yazınsal metin açısından söylem, üreticisi ve bağlamı dikkate alındığında daha bütünlüklü çözümlemelere açılır, ancak ayrımcılığının kronikleştiği bir dünyada zihinler ve diller politik ve stratejik olarak şekillendiğinden, ayrımcılık göstergeleri bağlamdan ve söyleyenlerden bağımsız olarak tüm zamanların her çeşit metnine sızmış bulunmaktadır. Bundan hareketle bu çalışmada, kadınlığa dair söylemlerin bağlamlarından kopuk olarak okunsalar dahi kadim ayrımcılık ezber ve pratikleri ekseninde anamlanabilecekleri fikrinden yola çıkılmaktadır. Bu nedenle bütüncedeki 21 öyküden saptanan söylemler, söylem üreticisi ve bağlam ve ayrıntısına girilmeden ele alınmaktadır.

Mungan, seçkiyi oluştururken durumların bir aradalıklarından, öykülerin art arda dizilişlerinden bir üst cümle kurabilme ilkesini gözetmiştir (2004: 8). Bu çalışma açısından ise

² Çevirmen belirtilmemesi halinde Fransızca ve İngilizceden Türkçeye yapılan çeviriler tarafımıza aittir.

seçkinin, sıfırdan ve amaca yönelik olarak oluşturulabilecek bir bütüncü arayışının yerine geçerek öngörülen okumaların daha rastlantısal ve dolayısıyla tarafsız bir zeminde sınanmasına olanak sunacağı düşünülmüştür. Bütüncenin özel bir ifşa ya da pekiştirme gündemi bulunmamakla birlikte çalışma kapsamındaki okumalar kadına yönelik ayrımcılık göstergelerine yöneltilmektedir. Söz konusu göstergelerin yer aldığı örnekler, öykülerin bağlamından kopuk olarak cinsiyet ayrımcılığı genel bağlamında ele alınmakta olup, kadına yönelik erkek ve ataerki şiddeti toplumsal bir olgu, bununla iç içe geçmiş çeşitli kadınlık durumları ve etiketleri ise toplumsal birer kurgu olarak düşünülmektedir.

1. Cinsiyet ayrımcılığının yazınsal metastazları

Kadına yönelik erkek ve ataerki şiddeti, genel sınıflandırmalarda yer aldığı şekliyle psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, tek taraflı ısrarlı takip, kadın ticareti, flört şiddeti, dijital şiddet, mobbing (yıldıрма) gibi çeşitli biçimlerde eylem ya da tehdit formatında açığa çıkar (Kadına Yönelik Şiddet 2018, 5-13). Bu şiddet türleri çoğu zaman birbirleriyle kesişimseldir; örneğin flört şiddeti, dijital şiddet ya da mobbing aynı zamanda psikolojik şiddet içeriklidir. Diğer yandan, erbilmişlik (mansplaining) ve hayaletle bağlama (ghosting) gibi sözlüklerde yeni yeni tanım bulan şiddet türleri, kimi zaman flört şiddeti ile kesişimsel olup, aynı zamanda psikolojik şiddet türleridir.

Bu çalışmada saptanan farklı şiddet ve ayrımcılık söylemlerinin pek çoğu aslında çoklu olarak ya da yer yer birbirlerinin alt başlığı şeklinde sınıflandırılabilir özellikte olsa da, olası kesişimselliklerin bir yönü üzerinden ayrı ayrı başlıklandırılmıştır.

1.1. Fiziksel şiddet söylemleri

“[F]iziksel üstünlük kullanılarak korkutucu, tehdit edici bir beden dili, yüksek ses tonu ve tahakküm edici jest ve mimiklerle sergilenen her tür tutum ve davranışı içerir” (Kadına Yönelik Şiddet 2018: 5-13). Bu anlamda fiziksel şiddet, kimi zaman iz bırakmayan ancak kimi zaman da yaralama, sakatlama, koma ya da cinayetle hayattan koparma ile sonuçlanan darp eylemleri üzerinden anlaşılabilir da bunlarla sınırlı değildir. Fiziksel şiddet, saldırganın temas etmeden dahi olsa fiziksel gücünden yararlanarak bir kadını bir yere kısıtması, kapıda durup çıkmasını engellemesi, hapsetmesi, bağırarak sesini bastırması, agresif tavır ve davranışlarda bulunmasının yanı sıra, nesnelere tekme ya da yumruk atmak veya kesici alet saplamak suretiyle kadına gözdağı vermesi gibi eylemleri de içerir. Gözdağı; kadın için değerli kişilere, örneğin çocuğuna ya da kardeşlerine yöneltilmiş fiziksel şiddet olarak da boy gösterebilir. Kadını zaptetmek, kolunu bükmek, ellerini ya da bileklerini zorla tutup etkisiz hale getirmek, itmek, dürtmek, tartaklamak, saçlarından yakalamak, düşürmek, sürüklemek, savurmak gibi eylemler ise temas olduğu halde kimi zaman delil bırakmayan fiziksel şiddet eylemlerine örnektir.

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan kimi fiziksel şiddet söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Son perde (Dahl 2004: 11-39)

Örnek 1: (Anlatıcı, erkeğe dair): "[...] hareketlerinde bir gizli kapaklılık, gözdağımsı bir şeyler vardı" (35).

Örnek 2: (Anlatıcı, erkeğe dair): "Sonra hiç beklenmedik bir anda pat diye elini uzatıp Anna'yı bileğinden yakaladı ve sert bir çekişle yatağa fırlattı" (36).

Örnek 3: (Anlatıcı, erkeğe dair): "O anda zorbaca bir hızla Conrad bedenini son perde için onun üstüne savurdu" (36).

Örnek 4: (Anlatıcı, kadına dair): "Onu üstünden itmeye çalıştı ama o iriyarı, güçlüydü. Anna'yı da oraya mıhlamıştı (37).

Örnek 5: (Anlatıcı, erkeğe dair): "Conrad her şeyiyle onu kavramıştı; kolları, dirsekleri, elleri, parmakları, baldırları, dizleri, ayak bilekleri ve ayaklarıyla. [...] Aynı koskocaman bir kurbağanın yakalayıp kavraması ve bırakmaması gibiydi (37).

- Örnek 6: (Anlatıcı, erkeğe dair): "Öyle kuvvetli itti ki, Anna yere düştü" (38).

Bu örneklerde erkekten kadına yönelen yakalamak, çekmek, fırlatmak, savurmak, mıhlamak, kavramak, itmek gibi şiddet göstergelerine, erkeği ya da fiilini tarif etmek için kullanılan hayvanmış gibi, sert, zorbaca, iriyarı, güçlü, koskocaman, kuvvetli gibi göstergeler eşlik etmektedir. Erkeğin hareketlerindeki "gözdağımsı bir şeyler" ise yaklaşmakta olan fiziksel şiddetin habercisi olarak okunabilir.

- Saf, Temiz Köylüler (O'Connor 2004: 69-89)

Örnek 7: Anlatıcı, kadın ve erkeğe dair: "'Tak yerine' dedi kız [...] 'Birazdan' diye mırıldandı delikanlı, kızın ulaşamayacağı bir yere [...] koyarak. [...] Kız tahta bacağı olmayınca kendini tamamen oğlana bağımlı hissediyordu. [...] bir hamle yapıp uzanmaya çalıştı, ama oğlan kolaylıkla geri itti onu" (87-88).

Bu örnekte erkekten kadına yönelen şiddet, fiziksel engelli kadının takma bacağına el koyarak onu hareketsiz bırakmasıyla kesişimsel bir niteliğe bürünmekte ve itmek fiiliyle pekişmektedir.

- Kız (Kureishi 2004: 101-114)

Örnek 8- (Anlatıcı, kadının annesi ve erkek arkadaşına dair): "Nicole, annesinin bir tarafının kesilmediğine ya da kırılmadığına emin olduktan sonra herkesi yatağına çekilmeye ikna etmeye çalışırdı. Bir sabah duvarda, annesinin başını çarptığı yerde çentikler gördüler, ayrıca kan ve saç telleri de" (111).

Bu örnekte erkekten kadına yönelen fiziksel şiddet; bir tarafı kesilmek ya da kırılmak, başını çarptığı yerde çentikler, kan ve saç telleri görülmek gibi iz bırakan şiddet göstergeleriyle ifade bulunmaktadır. Bu bölümün bütününde yer alan şiddet eylemlerine ilişkin söylemler, yazınsal yapıtların akışında (özellikle erkekten kadına yönelmeleri bağlamında) yadırganmayacak kadar normalleştirilmiştir zira gerçek yaşamın akışı bu tür durumlara sahnedir.

1.2. Flört zorbalığı söylemleri

Bir kadının erkek arkadaşı ya da partneri tarafından uğradığı fiziksel, cinsel, psikolojik ve dijital şiddet flört şiddeti olarak tanımlanır. Erkek arkadaş ya da partner, bu yollarla kadının üzerinde egemenlik kurmayı ve onu kendisine ve ilişkiye bağımlı kılarak kontrol etmeyi amaçlar. Bu duruma uzun süre maruz kalan kadın, kendinde ilişkiden çıkacak gücü bulamayabileceği gibi yaşadığı şiddetin adını koymakta da zorlanabilir (Kadına Yönelik Şiddet 2018: 5-13).

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan flört zorbalığına yönelik kimi söylem örneklerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Tokalar (Atwood 2004: 40-56)

Örnek 9- (Kadın anlatıcı, kadın öğrencilere dair): “Yükseköğrenim kurumunun halıları üzerine yayılmış, her birinin peşinde ona sigara ve kahve alan bir kız olan [...] genç erkekler ile bu hizmetleri karşılığında erkeğin öfkesini boşalttığı, dünyasını kınadığı, özellikle giyinme tarzı [...], arkadaşları, okudukları ve düşünme tarzlarıyla dalga geçilen kızlar” (44).

Kadın anlatıcı, yukarıdaki betimlemeyi “Neden katlanıyorlar?” sorusuyla bitirir. Bourdieu’ye göre “[h]ükmedilenler, tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulmuş kategorilerle bakarlar, bu da bu kategorilerin doğalmış gibi görünmelerine yol açar. Bu onları sistematik şekilde kendi kendini değersizleştirmeye, hatta aşağılamaya götürebilir” (2023: 50). Erkeklerin flört sürecinden başlayarak oturdukları yerden hizmet almaları ve karşılığında hiddet, hışım, yergi ve kinaye üretmeleri bir erkeklik klasiği olarak bu öyküye de sızmıştır. Neden katlanıyorlar sorusunun cevabı bu tür tavırların normalleştirilmiş olmasıyla ilgilidir.

1.3. Eril tahakküm söylemleri

Eril tahakkümün egemen taraf, ezilen taraf, ayrıcalık, gerekçe, normalleştirme, ikna, rıza, kabullenme ya da öğrenilmiş çaresizlik gibi sabit bileşenleri, bu olguyu sosyodise kavramı üzerinden düşünmeyi mümkün kılar. Sosyodise, egemenlerin “ayrıcalıklı oluşları gerçeğine ilişkin kuramsal bir bahane” (Bourdieu 1998: 48-49) ihtiyacı olarak tanımlanabilir. Kadına yönelik şiddetin her türüyle çeşitli biçimlerde bağdaşıklığı bulunan eril tahakküm de normalleştirilip kanıksanmak için toplumsal olarak inşa edilmiş çeşitli bahanelere sığınmak

zorundadır. “Eril sosyodisenin özgün gücü, iki ayrı işlemi birleştirmesi ve yoğunlaştırmasından ileri gelir: *bir tahakküm ilişkisini, kendisi de doğallaştırılmış bir toplumsal inşa olan biyolojik bir doğanın içine yerleştirerek meşrulaştırır*” (Bourdieu 2023: 37). Böylesi bir kurgu kadınları bahanelendirilerek meşrulaştırılan (ve yer yer hiçbir alakalarının olmadığı erkeklerin de fail olarak yer alacağı) genel bir ataerkil tahakküm (ve özelde de türlü türlü eril tahakkümler) altına sokar.

Kadınlığın 21 Hikâyesi’nde (2004) yer alan kimi eril tahakküm söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Tokalar (Atwood 2004: 40-56)

Örnek 10: Kadın anlatıcı, bir erkeğe dair: “Hayır teşekkürler,” dedim, “başka biriyleyim” diye ekleyerek. Bunu onu yumuşatmak (kadınlar her zaman kendilerini tavlama isteyen erkekleri reddettiklerinde onları yumuşatmak zorunda olduklarını hissederler) için söylemişim (48).

Bu örnekte de ataerkinin şekillendirdiği düşünme tarzı, kadının bir erkeği reddetmeye yönelik seçimini başka bir erkeğin arkasına saklanarak gerekçelendirmesine yol açmaktadır. Diğer yandan bu tip durumların, kadınların tek taraflı ısrarlı takipten kadın cinayetlerine uzanan şiddet spektrumundan korunma kaygısıyla ortaya çıkıp sıradanlaştığı söylenebilir.

- Kız (Kureishi 2004: 101-114)

Örnek 11- (Anlatıcı, erkeğin kadına yaklaşımına dair): “Macit, Nicole’ün arzuladığı şeyin öğrenmek değil, bir öğreticiye sahip olmak olduğunda ısrar ediyordu, Nicole’e yardım edecek, onu yönetecek biri; belki de koca gibi bir şey” (110-111).

Bu örnekte koca, yani erkek “eş”, erkek karakter tarafından kadının öğreticisi ve yöneticisi olarak tanımlanmaktadır. Kadın açısından evliliği bir eşitler ilişkisi olarak değil de, kendisini “öğretilen” ve “yönetilen” konumuna düşürecek bir eşitsizler ilişkisi “arzuluyor” olmak, “eril tahakküm ile dışıl itaatin paradoksal mantığı” (Bourdieu 2023: 54) üzerinden düşünülebilir.

- Gomore’ye Bir Adım (Bachman: 164-188)

Örnek 12- (anlatıcı, iki kadın üzerinden kadın ve erkeklere dair): “Mara’yı sultası altına alabilecek, onu güdebilecek, yönetebilecekti. [...] [Mara onunla] yaşamını paylaşmaktan başka şeye önem vermeyecek, her şey için onu ölçüt alacak, çamaşırlarını ortada bırakmamayı, yatağını yapmayı bir başka isteğine doyum sağlamaktan daha önemli görecekti, kendi sözcüleriyle düşünmekten çok onun kafasındaki sözcüklerle düşünmeyi daha önemli sayacaktı” (177).

Örnek 13- (anlatıcı, iki kadın üzerinden kadın ve erkeklere dair): “uzun saçlı, güçsüz bir yaratıktı bu, bir destek olarak yararlanabileceği, kendini avuntusuz, bitkin ya da burnu

havada hissettiği zamanlar yaslaması için onu omuzlarına buyur edecek, gel deyince gelecek, git deyince gidecek, hak geçmemesi için ilgileneceği, gerektiğinde kızıp içerleyebileceği biriydi bu" (177).

"Kendilerini alçaltma ve yoksaymaya eğilimli bir toplumsallaşma uğraşına boyun eğdirilen kadınlar, feragat, teslim ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğrenir [...]" (Bourdieu 2023: 67). Bu örneklerde de sulta altına alınmak, güdülmek, yönetilmek, partnerini kendi yaşamının merkezine yerleştirmek, her şey için onu ölçüt almak, ona hizmet etmek, onun mantığıyla düşünmek, güçsüz olmak, onun her tür kahrını çekmek, o gel deyince gelmek, git deyince gitmek, onun istediğinde öfkesini çıkaracağı bir nesne olmak, kadınlık konumu ile özdeşleşmiş açık göstergeler olarak dikkat çekmektedir.

1.4. Erbilmişlik söylemleri

Erbilmişlik (mansplaining), erkeğin cinsiyetçi bir yaklaşımla kadına açık ya da örtük formda üsttenci bir üslup kullanarak bir şeyler açıklamaya, öğretmeye, tembih ya da tebliğ etmeye kalkışması olarak tanımlanabilir. Bu eylemin içinde kendisinin erkek olmasından dolayı çok bildiği, kadının da kadın olmasından dolayı az bildiği ya da bilmediği veya bilemeyeceği fikri vardır. Cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyetler arası hiyerarşi ve güç dengesizliklerinden kaynaklanan yozlaşmaların bir yansıması olan erbilmişlik, söz kesmeye, susturmaya ve nihayetinde yıldırıma yönelik ısrar ve dayatma içerir. Erbilmişlik için "[b]ir iletişim pratiği içinde kimin üstün, kimin ikincil olduğunu belirleme biçimi; [b]ir tür had bildirme, konum bildirme, itaat bekleme ya da dinleme ve izleyicilik konumu talep etme" (Sancar 2020) tanımı da kullanılabilir.

Aşağıda *Kadınlığın 21 Hikâyesi*'nde (2004) yer alan kimi erbilmişlik söylemlerine bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Son perde (Dahl 2004: 11-39)

Örnek 14: (erkek, kadına): "Cini votkaya mı tercih ediyorsun? [...] Değiştirmelisin. [...] Cin kadınlar için iyi değildir. [...] Cinde ardıc meyvesinden çıkarılan bir yağ vardır [...] rahim üzerinde doğrudan bir yangı etkisi yaratır" (24-25).

Örnek 15: (erkek, kadına): "Bu sigaralar mentollü mü? [...] Mentolü içine çekersen kana karışır, bu da iyi olmaz" [...] Mentol çok kullanılan bir anti-afrodizyaktır. Cinsel isteği azaltır. [...] [sigarada] güherçile [de]var. [...] Şu anda çift doz [anti-afrodizyak] alıyorsun" (27-29).

Örnek 16: (erkek, kadına): "Buna dikkat etmelisin Anna. [...] Minik bir androjenik alopesi noktası. [...] Saç diplerinin iltihabıdır ve kelliğe neden olur. Kadınlarda orta yaşlarda çok görülür" (34).

Örnek 17: (erkek, kadına): “Eğer bir alet kullanacaksan Allah aşkına doğru dürüst takmayı öğren. Dikkatsiz yerleştirme kadar sinir bozucu bir şey olamaz. Diyafram rahim boynunun tam arkasına takılmalıdır” (37).

Örnek 18: (erkek, kadına): “Canının acımasının nedeni, salgı üretmiyorsun. Aslında mukoza kuru. [...] Tam adı Senile Atrophic Vaginitis’tir (Yaşlılık nedeniyle dölyolunun büzüşmesi)” (38).

Bu örneklerde kadına erbilmişlik taslayan erkek, erbilmişlik taslayacağı konulara ya bir soru ile giriş yapmakta, ya da kadın sormadığı halde ona doğrudan ne yapmaması gerektiğini tebliğ ederek söze başlamakta olup, gereklilik ve emir kiplerinin yanı sıra bildirme ekleriyle donanmış söylemleri bilgiçlik, hüküm, kınama, küçümseme ve kadına yönelik yaş ayrımcılığı içermektedir.

1.5. Hiçleştirilme söylemleri

Cinsel politika, her iki cinsin temel ataerkil tutuma göre toplumsallaştırılması yoluyla gönüllü destek kazanır; egemenler (erkekler) kendilerine zeka, güç ve etkenlik atfederken, egemen olmayanlara (kadınların) bilgisizlik, güçsüzlük ve edilgenlik yakıştırılır (Millet, 1987, 48-49). Bu toplumsallaşmanın sonucunda erkeklerin pek çok ortamda kadını yok sayması, onu muhatap almaması, ona söz ve karar hakkı tanımaması gibi hiçleştirmeye yönelik toksik eril davranış biçimleri yeniden türetilir.

Kadınlığın 21 Hikâyesi’nde (2004) yer alan kimi hiçleştirme söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Gomore’ye Bir Adım (Bachmann 2004: 164-188)

Örnek 19- (anlatıcı, kadına dair): “Asla kendisi almamıştı kararları, hep Franz almıştı, alınacak kararları, her ikisinin ortak alacaklarını söylememiş değildi Franz, ama kendisi farkına varmasa da kararları alan şimdiye kadar hep Franz olmuş, Charlotte de bunun başka türlü olmasını doğrusu istememişti” (177).

Karar alma, bir durum ya da meseleyi alımlamayı, çözümlemeyi, değerlendirmeyi, seçenekleri gözden geçirmeyi, öncelikleri belirlemeyi, olası getiri ve götürüler üzerinde düşünmeyi, tüm bunların ışığında bir tercih kullanırken diğer şıklardan vaz geçerek aksiyon almayı, bu aksiyonun olası sonuçlarını üstlenmeyi ya da göze almayı ve bu aşamalardan her birinde kendini özne olarak ortaya koymayı gerektirir. Bu örnekte “etken olmamak” üzere toplumsallaştırılmış kadın karakter ortak kararlarda söz sahibi olmamış ve olmaya da çalışmamıştır. Bir bakıma, “erkeğin onun hakkında verdiği karardan ibaret” (Beauvoir 2020: 28) olmuştur.

- Kürtaj (Walker 2004: 239-249)

Örnek 20- (anlatıcı, bir erkeğin kadına davranışına dair): “Başkan Carswell’in, o bir düşüncesini söylerken ya da soru sorduğunda, onun yemek masasında otururken bile, kendine asla doğrudan bakmadığını ve sanki o orada yokmuş gibi doğrudan Clarence ile konuştuğunu söylüyordu. Onun bir kadın olarak politikayla ilgilenmeyeceğini, hatta anlamayacağını varsayıyordu” (240-241).

Bu öyküde yer alan söylem örneklerinde, erkek karakterler bir üst akıl işleviyle karar alma ya da politika gibi “önemli” konularla ilgilenme ya da fikir beyan etme haklarını kullanırken, “sembolik olarak feragate ve suskunluğa mahkum edilmiş” (Bourdieu 2023: 47) kadın karakter söz ve var oluş hakkından vaz geçirilerek öğretilmiş ve dayatılmış bir teslimiyet ve sessizliğe gömülmektedir.

1.6. Sessiz muamele söylemleri

Dr. John Gottman, ilişkilerin bitmesine neden olarak saptadığı dört davranış biçimini (eleştirme, savunmaya geçme, aşağılama ve duvar örme) “Mahşerin Dört Atlısı” olarak tanımlamıştır. Bu iletişim(sizlik) biçiminde, etkileşimden çekilme, içine kapanma, yanıt vermeme, meselelerle yüzleşmek yerine dikkatini başka yöne çevirme, meşgulmüş gibi yapma, takıntılı ya da dikkat dağıtıcı davranışlarda bulunma gibi kaçamak manevralar söz konusudur (Lisitsa, ty). Duvar örme olarak da adlandırılan sessiz muamele, muhatabını duymazdan ya da görmezden gelmek suretiyle yok sayma üzerine kurulu olan ve narsist, toksik ve manipülatif bileşenler barındıran pasif agresif bir psikolojik şiddet türüdür.

374

Kadınlığın 21 Hikâyesi’nde (2004) yer alan kimi sessiz muamele söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Kırmızı Mercanlar (Hermann 2004: 57-68)

Örnek 21- (Kadın anlatıcı, sevgilisine dair): “Sevgilim [...] ölü bir balığa benziyordu, bütün gün yatağından kalkmıyordu, buz gibiydi ve konuşmuyordu” (62). “Sevgilimle birlikte olduğumdan beri uzun zamandır gerçekten konuşmamıştım, onunla pek konuşmuyordum, o da benimle neredeyse hiç konuşmuyordu” (63).

Bu örnekte yer alan sessiz muamele söylemi, erkek karakterin duvar örme davranışının kadın karakter tarafından kabullenilerek bir şikâyet olarak değil de, bir saptama olarak dile getirilişini göstermektedir. Kadın karakter, duvarı aşamayacağını anlayınca öğrenilmiş çaresizlik moduna geçmiş ve o da susmaya başlamıştır. Sonuç olarak dönüşüme uğrayan karakter olumsuz davranışı başlatan erkek karakter değil, üstesinden gelemediği davranışın aynısını benimseyen kadın karakter olmuştur.

- Latin Âşık (Lynch 2004: 207-214)

Örnek 22- (Kadın anlatıcı, sevgilisine dair): “Geceleri korkacağımı söyledim ona ve sözcükler odayı dolaşıp masayı aydınlatan bronz taklidi avizelere asılı kaldı” (208).

Bu örnekte yer alan sessiz muamele söylemi, duymazdan gelmek ya da yanıt vermemek yani muhatabını umursamamak hatta yok saymak suretiyle uygulanan bir psikolojik şiddet türüdür. Aynı zamanda hiçleştirme şiddeti ile de ortak özellikler içermektedir.

1.7. Hayaletle bağlama söylemleri

Hayaletle bağlama, telefon ve mesajları yanıtsız bırakma, sosyal medyadan engelleme ve yüz yüze gelmekten kaçınma gibi pasif agresif yollarla haber vermeksizin ya da açıklama yapmaksızın birilerinin hayatından çıkmak anlamına gelir. Toksik olarak nitelendirilebilecek bu davranış, genellikle iletişim sorunları, duygusal yönden olgunlaşmama, empati eksikliği, çatışmadan kaçma, bağlanma kaygısı ya da kaçınan bağlanma gibi nedenlere dayanır. Diğer yandan, acı çekme ya da reddedilme olasılığına karşı bir tür savunma mekanizması olduğu da söylenebilir (Drescher 2024).

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan hayaletle bağlama söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Tokalar (Atwood 2004: 40-56)

Örnek 23: (kadın anlatıcı, erkeğe dair): “[s]eni aradığım zaman yanıt veren olmadı. Bu çok tuhaftı, çünkü sana ne zaman geleceğimi söylemiştim. [...] Seni her yarım saatte bir aradım. [...] Bana yanlış numara verdiğini, daha kötüsü senin benim uydurduğum biri olduğunu düşünmeye başladım (52).

Örnek 24: (kadın anlatıcı, erkeğe dair): “Ertesi güne bir buluşma ayarladık. [...] Elbette buluşmaya gelmedin. [...] Boston’a geri dönmedin (53).

Bu öyküde yer alan hayaletle bağlama örnekleri, telefona yanıt vermemek, randevuya gelmemek ve ortak yaşam uzamına dönmemek suretiyle birinin hayatından geçici ya da kalıcı bir biçimde çıkmak şeklinde gerçekleşmektedir. Gerçek yaşam örneklerinde olduğu gibi, hayatından çıkılan kişi hayatından çıkan kişiye ne olduğunu, neden ortadan kaybolduğunu ve dönüp dönmeyeceğini bilmediğinden, maruz kalınan durum ağır bir psikolojik şiddet ve travma vakası olarak gerçekleşmekte ve kadın kendi aklından şüphe duymaya başlamaktadır.

1.8. Sığıntılaştırma söylemleri

“Evin dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, erkeklerin ‘dış’ dünyaya açılırken kadın ve çocukları bu temiz yerde bırakmaları, içinde yaşadığımız kültürün en belirleyici ve güçlü örüntülerinden biri[dir]” (Bora, 2018, 59). Bununla beraber, kadınlar her ne kadar ev ile özdeşleştirilmiş olsa da, evin mülkiyeti ve eve ilişkin her tür nihai takdir yetkisi erkeklere ait olmuştur. Kadınların yaşamları boyunca baba evi ve koca evi adı verilen evlerde -yani aslında kendilerine ait olmayan evlerde- erkeklerin

kurallarına tabi kalarak alternatifsizlik ve sıkışmışlıkları, ezeli ve ebedi bir sığıntılık durumunu çağrıştırmaktadır.

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan kimi sığıntılaştırma söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- 271 No.'lu Çağdaş Azize (Janowitz 2004: 125-129)

Örnek 25: (Kadın anlatıcı, azizelik ve fahişeliğe dair): "Tıpkı manastırdaki gibi hayat kolay değil... karanlık arka sokaklarda çömelirken, otel odalarında, limuzinlerin arka koltuklarında kıkırdarken hep bir oyuncu gibi hem tetikte olmak, hem de her duruma uyum sağlamak zorundayım" (129).

Kadınların sığıntılık statüsü, "baba" ve "koca" evlerinin dışında yaşayan, mesela manastır ya da sokak gibi birbirine zıt mekanlar (ya da uzamlarda) hayata tutunmaya çalışan (azize ya da fahişe) kadınlar için de farklı değildir zira manastır ve sokak da esasen erkeklere aittir.

- Gomore'ye Bir Adım (Bachman: 164-188)

Örnek 26- (anlatıcı, kadına dair): "[...] Franz'ındı bu düzen. Franz onu bıraktınca da bir başka düzene aktarma yapacak, [...] kendisinin sayılmayan bir düzende yaşamaya başlayacak ve bu durum hiç değişmeyecekti" (176).

Kadınlar, her iki örnekte de görüldüğü üzere erkeklere ait evlerde olduğu kadar erkeklere ait manastırlarda ya da erkeklere ait sokaklarda da erkeklere ait düzenlere bir köşeden ilişip uyum sağlamak ve yaşama tutunabilmek için her an tetikte kalmak zorundadır.

1.9. Muhtaçlaştırma söylemleri

Ekonomik şiddet, kadının yaşamını sürdürebilmesi için gereksinim duyduğu ekonomik olanaklardan mahrum bırakılması, ekonomik kaynakların ve paranın birer yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması olarak tanımlanabilir (Kadına Yönelik Şiddet 2018, 8). Muhtaçlaştırma, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanma olasılıklarının eğitimden men etme ve çalışmasına engel olma gibi yöntemlerle ortadan kaldırılmasından sonra, kadını kasten yoksullaştırmaya dayalı sistematik bir ekonomik şiddet türüdür. Geliri olmayan kadına hiç para vermemek ya da çok az vermek gibi yöntemlerle onu baskı altında tutmak, temel gereksinimlerinin karşılanması için onu oyalamak ya da uğraştırmak gibi manipülatif eylemlerden başlayarak, kadının ilişkiden ayrılacak cesareti kalmamasına varacak özsaygı, özdeğer ve özgüven kayıplarına yol açar.

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan bir muhtaçlaştırma söylemine aşağıda bağlamından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Gerçek Bir Kapıcı (Lahiri 2004: 250-259)

Örnek 27- (kadın, erkeğe): “Hala gaz ocağında yemek pişiriyorum, eve telefon almak istemiyorsun, evlendiğimizde söz verdiğin buzdolabını bile almadın, iki lavaboyla tüm bunları unutturabileceğini mi zannediyorsun?” (256).

Bu örnekte kadın karakterin söyleminden, evin ertelenmiş gereksinimlerini karşılamak için evli olduğu erkeğe dil döktüğü görülmektedir. Kadını aslında söyleniyor gibi olumsuz bir yerden yansıtan üslup, aynı şeyleri kim bilir kaçınıcı kez tekrar edilmesinden ve erkeğin kadının gereksinim duyduğu eşyaları değil, kendi aklına esen eşyaları ortak bir karar olmaksızın almasından kaynaklanmaktadır. Son olarak, alınması istenen gaz ocağı ve buzdolabı, ev hizmetlerinin yerine gelmesinde kadına kolaylık sağlayacak olup, bunların olup olmaması erkeğin hayatına ya da alacağı hizmete hiç etki etmemektedir.

1.10. Hizmetkârlaştırma söylemleri

“Aristoteles’e göre, halk tabakasından birinin sahip olabileceği tek köle, kadındır. İşçi sınıfı erkekleri parasız birer hizmetçi gibi kullandıkları kadınları ile aristokrat sınıfının bazı lükslerini elde ederek, sınıfsal çatışmayı yumuşatan birer tampona sahip olurlar (Millett 1987: 69). Bu çıkar denkleminde kadının hizmetkârlaştırılması, toplumsal cinsiyet rollerinin en temel ve belki de en kanıksanmış yansıması haline gelmiştir. Eve ilişkin tüm hizmetlerin yanı sıra çocuk, yaşlı ve engelli bakımını da kadınların üstlenmesi en üst düzeyde normalleştirilmiş bir olgu olduğundan, gerek gerçek yaşam gerekse yazın, gösteri ve sahne sanatları ya da reklam gibi kurgusal ortamlarda sürekli olarak kullanılan temsiller yadırgatıcı olmaktan hala çok uzaktır.

Kadınlığın 21 Hikâyesi’nde (2004) yer alan bir hizmetkârlaştırılma söylemine aşağıda bağlamından kopuk olarak yer verilmektedir.

- (Lessing 2004: 232-238)

Örnek 28- (Kadın, erkeğe dair): “Çocuklar, temizlik, yemek, gün boyu çalışmak, hepsi benim üstümdeydi. Arada bir işsiz kaldığı zaman bütün parayı ben kazanırdım. Çaydanlığı ateşe bile koymazdı. Kadın işi, derdi” (233).

Bu örnekte de dış/iç ikili karşıtlığında iç mekanla özdeşleştirilen kadının dış mekâna da taşıp ev hizmetlerine ek olarak para kazanma görevini de üstlendiği zamanlarda bile dış mekândan içe kayan erkeğin en küçük bir katkıyı dahi sunmadan hizmet almaya devam etmeyi kendine hak görüşü yansıtmaktadır.

1.11. Manipülatif etiketleme söylemleri

Kadınlarla erkekler arasında özsel olmayıp, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş, öğretilmiş ve kanıksattırılmış farklılıkları ve bunlardan kaynaklanan hiyerarşik konumları ifade eden toplumsal cinsiyet, tüm zamanlardan beri kadınların üzerinde işleyen bir “aşkın bileşen” (Coquet 2007; Öztürk Kasar 2017: 188-189) olarak tanımlanabilir. Bu aşkın

bileşenin biçtiği kimliklerin yansımaları, önceki bölümde değindiğimiz ve her biri birer olgu olan farklı şiddet türlerinin yanı sıra, ayrımcılığı gerekçelendirerek pekiştirmek amacıyla kadınlara yapıştırılan etiketler üzerinden de gözlemlenebilir. Etiketler birer kurgudur, zira “[d]oğanın kimseye önceden belirlenmiş öncüllere göre muamele etmediği şüphesizdir”; bunu yapan toplumdur ve ölçüsünü de ezilen ötekinin bunun doğal olduğuna ilişkin yanıltılmış algısı belirler (Kuleli & Uysal 2021: 234). Bu bölümde, toplumsal bağlamda normalleştirilen ve yazınsal yapıtlarda da yeniden üretilerek yansıyan bu jenerik ve kalıpyargısal etiketlerin yer aldığı örneklerle yine bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir. Bu örneklerle, cehaletle etiketleme, temaruzla etiketleme, geçimsizlikle etiketleme, hafifmeşreplikle etiketleme ve hasetlikle etiketleme başlıkları altında bağlamından kopuk olarak aşağıda yer verilmektedir

➤ Cehaletle etiketleme söylemleri

Geçtiğimiz yüzyıla kadar dünyanın birçok yerinde kadınlar, erkeklerle aralarındaki sayısız fırsat eşitsizliğinin biri olan eğitime erişim sağlayamamış ve bunun sonucunda cehaletle etiketlenmişlerdir. Bu durum, kadınların içine düşürüldüğü sayısız kısır döñden sadece biridir.

- Gomore’ye Bir Adım (Bachman: 164-188)

Örnek 29- (anlatıcı, kadına dair): “Kafasızlık taşan bu nakaratı ister istemez dinletmişti Franz’a, ağzını büzererek Franz’ın kulaklarını saçma sözlerle doldurmuştu, güçsüz olan kendisi güçlü olan Franz’ın, çaresiz durumda olan, akılsızca davranan kendisi, aklı başında olan Franz’ın kulaklarını” (175).

- Kürtaj (Walker 2004: 239)

Örnek 30- (anlatıcı, kadına ve erkeğe dair): “Ama ne zaman tartışsalar o kaybediyordu. Huysuzluğu alevleniyordu, erkek onun ruh durumuna tam anlamıyla karşılık vermese de, anında mantıklı, olgun, sağduyulu oluyordu” (239).

Bu örneklerde kadın karakterlerin kendilerine yapıştırılan cehalet ve ona eklemlenen kafasızlık, akılsızlık ve saçmalamak gibi etiketleri kabul ettikleri görülmektedir. Aynı örneklerde erkek karakterler, güçlü, aklı başında, mantıklı, olgun, sağduyulu gibi niteliklerle anılmaktadır.

➤ Temaruzla etiketleme söylemleri

Maraz, yani hastalık ya da hasta olmaktan gelen temaruz, “menfaat elde etmek ya da ikincil kazanç sağlamak için hastalık ya da sakatlık numarası (rol) yapmak, ya da var olan hastalık ya da sakatlık belirtilerini bilerek abartmak” (Karakaş 2017) şeklinde tanımlanabilir. Temaruz iş ya da okul gibi bağlamlarda farklı nedenlerle ortaya çıksa da, ilişkiler söz konusu olduğunda genellikle kadınlar üzerinden varsayılan bir durum olup, kadınlara evlilikte

Bağlamından Kopuk Söylemler: Cinsiyet Ayrımcılığının Yazınsal Metastazları

temaruz etmemeleri yönünde telkin edilmesi eski bir klişedir. Örneğin, Kemalettin Tuğcu tarafından 1943 yılında kaleme alınan *Kocanızı Nasıl Muhafaza Edebilirsiniz* adlı kitapta, kadınların kocalarını elden kaçırmamak ya da başkasına kaptırmamak için yapmaları gereken hususlar listelenmiş olup, “temaruz etmemek” bunlardan biridir. Tuğcu’ya göre, “hasta kadın erkeğin kendisinden uzaklaşmak istediği bir kadındır. Neş’esi tamamen kaçır. Şen gelmişse somurtup oturur” (74). Bu nedenle kadın, gerçekten hasta olsa dahi erkeği güler yüzle karşılamalıdır; yoksa erkek evden soğur, işi bahane ederek geç gelmeye başlar, buna alışır da eski haline getirilemez (75).

- Büyük Sarışın (Parker 2004: 135-156)

Örnek 31- (anlatıcı, kadına dair): “Neredeyse okuduğu her şey -romanlar, kütüphaneden ödünç aldığı kitaplar, magazin dergileri, gazetelerdeki kadın sayfaları-kocalarının aşklarını kaybeden kadınlardan söz ediyordu” (139).

Örnek 32- (anlatıcı, kadınla erkeğe dair): “Hazel ona karşı hareketlerinde dikkatli olmalıydı. Neşeli, şen şakrak olmasında ısrar ediyordu Ed. Ona ağırlarından, zayıflıklarından söz edip yakınmamalıydı.” (147).

Bu örneklerde kadınlar açısından kocalarını “elden kaçırmamak” için sürekli çabalama durumu normalleştirilmekte ve gerek yazınsal yapıtlar gerek medya yoluyla uygulanan propaganda yöntemleriyle pekiştirilmektedir.

➤ Geçimsizlikle etiketleme söylemleri

İlişkiler söz konusu olduğunda yine kadınlara telkin edilen bir başka klişe, şikâyet etmemeleri yönündedir. Söylenmek, mızızlanmak, mızıldamak, zırıldamak, sızlanmak, dırdır etmek, huysuzluk etmek, huzur bozmak, kapris yapmak, kafa şişirmek, kafa ütülemek gibi memnuniyetsizlik ve yakınma göndermeli söylemler, dile kadınlara yönelik olarak yerleşmiş olup, kadınlara atıfla kullanılan etiketlere dönüşmüştür.

Örnek 33- (erkek, kadına dair): “Tamam. Yine başladı. Hep mızımız. Hep mızımız” (139)- (kadın, kendine dair): “Oh, bu sefer harika olacak Herb. Mızımızın tekiydim. Sanırım bundan yoruldum. Her şey mükemmel olacak. Göreceksin (140).

Bu örnekte erkek karakter tarafından mızımız olarak etiketlenen kadın, bu etiketi kabullenmekte ve suçluluk psikolojisiyle söylem üretmektedir.

➤ Hafifmeşreplikle etiketleme söylemleri

Kadınları dış görünüşleri, davranışları ya da yaşam tarzları üzerinden yargılamak, baskı altına almak ve ötekileştirmek için sadece kadınlara karşı kullanılmak üzere üretilmiş sözcüklerden biri olan hafifmeşrep, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe sözlüğe göre “davranışları ile içinde bulunduğu toplumun ahlak anlayışına ters düşen” anlamına gelmektedir. Sözlükte cinsiyet belirtilmemekle birlikte, bu sözcük erkekler için

kullanılmamaktadır; zira “toplumun ahlak anlayışı” diye tanımlanan, ataerki tarafından yalnızca kadınları bağlayacak şekilde işletilen bir sistemdir. Sözlükte açıkça kadınlara olumsuz atıfla yer alan sürtük, şıllık, aşüfte, fahişe, kaltak, yelloz, haspa ve zilli gibi sözcüklerin yanı sıra, kadınlara yönelik olduğu belirtilmeyen ancak pratikte sadece kadınlar için kullanılan hoppa, kokot, fingerdek, yollu, mal, oynak, şıfıntı gibi türlü türlü cinsiyetlendirilmiş ifadeler bulunmaktadır.

- Señora Forbes’in Mutlu Yazı (Marquez 2004: 220-231)

Örnek 34- (anlatıcı, kadına dair): “[G]ecelerini, gündüz olsa kendisinin de hoşgörmeyeceği gerçek bir yalnız kadın hayatı yaşayarak geçiriyordu. Bir gece geç vakit onu mutfakta, üzerinde genç kız geceliğiyle, bütün vücudu yüzüne varana kadar una bulanmış bir halde ve öteki Señora Forbes’in ayıplamasına neden olacak bir hafifmeşreplik içinde bir Porto şarabı içerek, o nefis tatlıları yaparken yakaladık” (226).

Örnekte bir yandan “yalnız kadın hayatı” olarak etiketlenen bir hayat türü, “yalnız olmayan kadın hayatı” olarak normalleştirilen bir kategoriye önvarsayarken, diğer yandan da “genç kız geceliği” diye bir ayrımın varlığı, kadınların yaşlara göre kategorize edilmesinin ve kesişimsel olarak yaş ayrımcılığına da maruz kaldıklarının göstergesidir. Örneğe göre, yaşına uygun giyinmemek veya mutfakta dağınık olmak ya da alkol almak hafifmeşrepliktir. Kadınlar bu tür etiketleri kendilerini bile suçlu çıkaracak kadar kanıksamışlardır.

➤ Hasetlikle etiketleme söylemleri

Kadının kadını çekemeyeceğine ilişkin inşa edilmiş toplumsal ezberler, kadınlara birbirini kıskanması gibi kurguların olguymuş gibi servis edilmesini beraberinde getirir. “Kadın kadının kurdudur” gibi manipüle edilmiş kimi söylemler günümüzde yerini her ne kadar “kadın kadının yurdudur” gibi olumlu versiyonlara bırakmakta olsa da, kadını etiketleyip bu etikete inandırarak zayıf düşürmeye ve dirençsiz kılmaya yönelik klişe söylemler gerçek hayatta olduğu gibi yazın, medya ve diğer iletişim yöntemleriyle de yeniden üretilmektedir.

- Böceklerin Dünyası (Rhys 2004: 90-100)

Örnek 35- (Anlatıcı, kadına dair): “Arkadaşı Roberta’nın evi yeşile boyalıydı, bir de küçük bahçesi vardı. Kapının zilini açarken içinde bir çekememezlik duygusu belirdi” (94).

Kadının başka bir kadını muhakkak kıskanacağına yönelik toplumsal inşa, kadını kadına kırdırma politikasının pek çok bileşeninden biridir.

1.12. Kadını kadına kırdırma söylemleri

Kadına yönelik erkek tahakkümün sürdürülebilir olması, kadınların ataerki normlarına göre yani kendi aleyhlerine “cinsiyetçi düşünce ve değerlere inanacak şekilde” (Hooks 2019: 19) toplumsallaştırılmasına ve en azından bir bölümünün bunlara ikna edilerek

mevcut düzeni pekiştirecek biçimlerde davranmasına bağlıdır. Kadının kadına kırdırılması, kadınların kendileri de dahil olmak üzere kadınlarla ilgili olumsuz ezberleri benimseyerek ve içselleştirerek, söylem ve eylem bazında yinelenmeleriyle mümkün olur. Yazınsal metinler yoluyla da kimi zaman aleni ve kimi zaman satır aralarında yeniden üretilen bu olumsuz ezberler arasında kadınların haset, birbirini çekemeyen, dedikodu yapan varlıklar olduğuna ilişkin toplumsal kurgular da yer alır. İnşa edilmiş etiketlerin adeta hakkını verircesine takınılan tutum ve davranışlar, mizojininin kadından kadına yönlendirilmiş hali olup, yaş ayrımcılığı gibi kesişimsel faktörlerle de pekiştirilen bir şiddet türüdür.

Kadınlığın 21 Hikâyesi'nde (2004) yer alan kimi kadını kadına kırdırma söylemlerine aşağıda bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Böceklerin Dünyası (Rhys 2004: 90-100)

Örnek 36- (Anlatıcı, kadına dair): “Önünde yaşlıca bir kadın duruyordu -saçları cansız, sanki yapış yapış, giysileri döküntü... Bu gibi kadınlardan nasıl da ölçsüz nefret ederdi. Garipti ama, çoğu kadından nefret ederdi (96).

Bu öyküde kadınların arasında daimi bir rekabet olacağına ve birbirlerini çekemeyeceklerine yönelik toplumsal inşaların yeniden üretildiği görülmektedir.

- (Lessing 2004: 232-238)

Örnek 37- (Kadın, bir kadına dair): “Öyle bir kadından ne bekleyebilirsin ki? Öğle yemeğinden önce yatakları toplamıyor. Her yer pislik içinde. Kadına ağzının payını veriyordu. Pis orospu diye bağırırdı ona” (232).

Bu öyküde kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerini kanıksayan kadınlar, bu rolleri “aksatan” kadına karşı yergi içerikli söylem üretmektedir. Kadınlar, söz konusu kadının bu aksamalar sebebiyle kocası tarafından cinsiyetçi bir hakaretle azarlanmasını adeta memnuniyetle karşılamaktadır.

- Nine (Morante 2004: 260-279)

Örnek 38- (Kadın, oğlunun aşık olduğu kadına): “Onu büyüledin, [...] onu benden alırsan yazıklar olsun sana” (266).

Örnek 39- (Kadın, oğlunun evleneceği kadına dair): “Oğlumu çaldılar, [...] biricik oğlumu, erkek evladımı” (266).

Bu örneklerde bir erkeği paylaşamama kurgusu üzerinden işleyen gelin-kaynana çatışmasına yönelik klişelerden biri yeniden inşa edilmektedir. Başka gelin-kaynana klişelerinde kendi yaşadığı olumsuzları başka bir kadına misliyle yaşatma gibi muhtelif versiyonlar da mevcuttur.

1.13. Yaş ayrımcılığı söylemleri

Yaş ayrımcılığı, kişinin yaşa dayalı olarak başkalarına ya da kendine yönelik kalıp yargılarını (nasıl düşündüğünü), önyargılarını (nasıl hissettiğini) ve ayrımcılığını (nasıl davrandığını) ifade eder. Yaş ayrımcılığı, cinsiyet, ırk ve engelliliğe ilişkin olanlar da dahil olmak üzere diğer dezavantaj biçimleriyle kesişir ve bunları şiddetlendirir (WHO, 2021). Kadınlara yönelik yaş ayrımcılığının cinsiyet ayrımcılığıyla kesişimselliği nedeniyle daha ağır süreçleri ve sonuçları olduğu söylenebilir.

Aşağıda *Kadınların 21 Hikâyesi*'nde (2004) yer alan yaş ayrımcılığı söylemlerine bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Son Perde (Dahl 2004: 11-39)

Örnek 40- (erkek kadına): “Sen benden büyüksün değil mi?” (Dahl 2004: 23).

- Resimler (Mansfield, 2004, 115-124)

Örnek 41- (kadın, kendi kendine): “‘Eh geçkin kız’ diye mırıldandı” (117).

- Bir Aile Babası (196-206)

Örnek 42- (evli kadın, bekar kadına dair): “Berenice yaşılanıyor artık. Evlenmesi gerek [...]. Keşke saçlarını açmasa, savurup durmasa öyle. Başının üstünde toplayıp topuz yapsa” (206).

Bu öykülerde potansiyel bir ilişkide kadının erkekten genç olması gerektiğine, belli yaşa gelen kadınların kendilerine bile “geçkin” sıfatını yapıştıracak derecede ataerkinin zihinsel sultasına maruz bırakıldıklarına, kadınların saçlarına başlarına ve kılık kıyafetlerine kaç yaşında olduklarına göre çeki düzen vermelerinin ve belli bir yaşı geçmeden mutlaka evlenmelerinin gerektiğine dair satır aralarına sıkıştırılmış göstergeler toplumsal olarak normalleştirmiş olsa da kadına yönelik yaş ayrımcılığının yazınsal pekiştireçleri olarak işlev görmektedir.

1.14. Dayatılmış güzellik ve eril bakış söylemleri

Dayatılmış güzellik ve eril bakışın çoğu zaman iç içe geçen ve birbiriyle kesişimsel ve birleşimsel özellikler gösteren şiddet türleri olduğu söylenebilir. Öncelikle güzellik miti kadınlarla değil, erkek kurumlar ve kurumsal güçle ilgilidir (Wolf, 1992, 13). Kadınlar arasında inşa edilen rekabet de bu mitin bir parçasıdır; yaş almışlar gençlerden, gençler de yaş almışlardan korkar ve güzellik miti kadınlar için bir ömür törpüsü haline gelir. Kadın kimliği güzellik üzerine kurulu olmalıdır zira dışarıdan gelecek onaya muhtaç olmak kadını savunmasız kılacaktır (12).

Aşağıda *Kadınların 21 Hikâyesi*'nde (2004) yer alan dayatılmış güzellik söylemlerine bağlamlarından kopuk olarak yer verilmektedir.

- Böceklerin Dünyası (Rhys 2004: 90-100)

Örnek 43- (Kadın, kadınlara dair): “[E]ğer bir kadında güzel olmadığı duygusunu uyandırırsan, döküntü ve kılıksız olduğu kanısını yerleştirirsen, artık onu istediğin köşeye sıkıştırırsın” (98).

- Kız (Kureishi 2004: 101-114)

Örnek 44- (anlatıcı, kadına ve erkeğe dair): “Yüzünde hala sivilceler vardı, biri yanağında, biri de dudağının üstünde. Evden çıkmadan Macit onları makyajla kapamasını istemişti, [...] ‘[t]anıdığım birine rastlayabiliriz’ demişti” (102-103).

- Resimler (Mansfield 2004: 115-124)

Örnek 45- (anlatıcı, kadına dair): “Ama cep aynasında gördüğü insan korkunç derecede çirkindi [...], bir güzel ağladı” (122).

- Çatal ve bıçakla (Dörrie 2004: 130-134)

Örnek 46- (kadın anlatıcı, kendine dair): “Bir güzellik abidesi değilim, bacaklarım kısa, bu nedenle kısa etek giymiyorum, ağzım eğri, fazla göze çarpmaması için ona göre makyaj yapıyorum, yüzüm biraz yuvarlak, bunun için kesinlikle saçlarımı kestirmem. [...] Hiçbir zaman şişmanlamayacağım. Kemiklerimin üzerinde yarım kilo fazlalık olduğunda bu beni hasta ediyor” (131).

Bu örneklerde kadının özdeğer algısının dayatılmış güzellik normlarıyla manipüle edilmesi, erkeğin yanındaki kadını vitrin olarak kullanması, kadının cinsel olarak nesneleştirilmesi ve tüm bunların üzerinden kadının stratejik olarak savunmasızlaştırılması söz konusudur. Bu noktada dayatılmış güzellik, kendinde kadına ilişkin söylem ve eylem üretme hakkını gören eril bakış ile neden-sonuç ilişkiselliği içinde düşünülebilir; zira [c]insiyet dengesizliğinin hüküm sürdüğü bir dünyada, bakmaktan alınan haz aktif/eril ve pasif/dişiş üzerinden ayrıştırılmıştır. Belirleyici eril bakış, fantezisini kadın figürüne yansıtır ve kadın figürü de buna göre şekillendirilir” (Mulvey 1975). Bu yaklaşımın yansımaları yazınsal yapıtlarda da söz konusudur.

- Kasabanın En Güzel Kızı (Bukowski 2004: 157-163)

Örnek 47- (erkek anlatıcı, kadına dair): “Esnek ve tuhaf bir vücudu vardı, yılanvari ve şehvetli; gözleri ise vücudu ile son derece uyumlu. Sıvı halinde akan bir ateşti. [...] Onun için deli diyenler vardı. [...] Erkeklerin umurunda değildi deli olup olmadığı” (157).

Eril bakış, hem gündelik sosyal etkileşimde hem de her çeşit görsel temsilde hegemonik erkekliğin bir uzantısı olarak kadın bedenine incelenecek bir nesne olarak

yaklaşmayı ifade eder.³ Bu örnekte dile getirilen bakma ve görme biçimleri de tamamen beden odaklıdır; hatta bu durum, açıkça söyleme dökülmüştür.

1.15. Düşürülmüş benlik algısı söylemleri

Özdeğer, özsaygı ve özgüven gibi kavramlarda bağdaşık olan benlik algısı, “[g]enetik faktör, kötü çevre, fiziksel görünüm, sağlık, düşük sosyo-ekonomik durum, zorbalık, şiddete maruz kalmak, başarısızlık, hayal kırıklıkları, travmalar gibi olumsuz deneyimler” (Atila, 2022) nedeniyle düşük bir seviyede seyredebilir. Düşük benlik algısı, kişinin bir topluluk ya da toplum içinde herhangi bir nedenle “öteki” olarak konumlandırılmasından da kaynaklanabilir; süreç içinde kişinin, ötekilik durumuyla ilintili olarak kendisine yapıştırılan etiketleri benimseyerek ya da benimsemiş görünerek bizzat kendisi için kullanması söz konusudur.

- Latin Âşık (Lynch 2004: 207-214)

Örnek 48- (Kadın anlatıcı, sevgilisine dair): “Bir kez daha *hayır* dedim, ama hafif çıktı sesim, çünkü onun yanında her şeyi yitirmek korkusu doluyordu içime (benim olmayan ‘her şey’, hiç değilse *her* olmayan şey) Onunlayken hep zayıftım, kuruntuluydum” (209).

- Vanda (Pratolini 2004: 215-219)

Örnek 49- (Erkek anlatıcı, sevgilisine dair): “Tedirginliği, o en önemsiz konularda kaygıyla soruşturması değişmemişti, zaman zaman hortlayıp yakasına sarılan bitmez tükenmez bir karabasanda yaşar gibiydi” (216).

- (Lessing 2004: 232-238)

Örnek 50- (Kadın, erkeğe dair): “Eğer onunla birlikte olursam, hiçbir zaman ne düşündüğümü söyleyemeyeceğim, hiçbir zaman doğru olanı söyleyemeyeceğim; onu için alışkanlıktan başka bir şey değilim, ama bunu ona söylersem kalkıp gider” (238).

Bu örneklerde sesi az çıkmak, zayıflık, kuruntu, tedirginlik, kaygı ve karabasan içinde yaşamak, erkeklerle olan ilişkilerde yaşanan yitirme korkusuna bağlı ifadeler olarak ön plana çıkmaktadır. Tümü olumsuz olan bu ifadeler, kadınlara toplumsal olarak yakıştırılan/yapıştırılan duygu durumlarıyla bağdaşık olup, zayıf düşürülmüş benlik algısının bir yansımasıdır.

Sonuç

Kadına yönelik erkek şiddeti ve cinsiyet ayrımcılığı, tüm zamanlardan bu yana eylemden yola çıkarak söylemi ve söylemden hareketle de eylemi cinsiyetlendirip hiyerarşik

³ Oxford Reference. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100128610> (04.04.2024).

olarak inşa eden toksik bir döngü içinde günümüze ulaşmıştır. Zorbalık ve marjinalleştirme pratikleri muhtelif doz, tip ve terkiplerde ortaya çıksa da, dünyanın her toplumunda mutlaka mevcut olmaları en çarpıcı ortak özellikleridir. Bu çalışmanın amacı da, direngen bir doğası olan bu kronik durumun yazınsal metastazlarıyla bağlamlardan bağımsız olarak her çeşit yapıtta karşılaşılabileceğini göstermek olmuştur. Bu doğrultuda bütünce seçiminin olabildiğince rastlantısal olması gerektiğinden, farklı bir amaçla derlenmiş bir seçkiden yararlanılabileceği düşünülmüştür.

Bundan hareketle, kadınlara ilişkin durumlara dokunan ancak özel olarak feminist ya da mizojinist bir gündemi bulunmayan *Kadınlığın 21 Hikâyesi* (2004) bütünce olarak seçilmiş ve kitaptaki derleme öykülerde yer alan şiddet ve ayrımcılık göstergeleri, söylem üreticisi ve bağlam ayrıntısına girilmeden dökümlenmiştir. Çıkarılan örnekler, söylemsel bazda fiziksel şiddet, flört zorbalığı, eril tahakküm, erbilmişlik, hiçleştirilme, sessiz muamele, hayalet bağlama, sığıntılaştırma, muhtaçlaştırma, hizmetkârlaştırma, manipülatif etiketleme, kadını kadına kırdırma, yaş ayrımcılığı, dayatılmış güzellik ve eril bakış ve düşürülmüş benlik algısı başlıkları altında sınıflandırılıp tartışılmıştır. Hiç kuşkusuz (ve ne yazık ki) erkek olmayanların maruz kaldığı cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddet türleri, bu çalışmanın bütüncesinden saptanan başlıklarla sınırlı değildir. Bu noktada, her çeşit şiddet ve ayrımcılığın, çoğu zaman birbiriyle kesişimsel ve birleşimsel olduğunu da özellikle vurgulamak gerekir. Örneğin, şiddet, zorbalık ve kır(dır)ım birer tahakküm biçimidir; erbilmişlik, sessiz muamele ve hayalet bağlama birer hiçleştirme yöntemidir; sığıntılaştırma, muhtaçlaştırma ve hizmetkârlaştırma arasındaki sınırlar muğlaktır; eril bakış ve dayatılmış güzellik yaş ayrımcılığıyla bağdaşır ve her çeşit manipülatif etiketleme de düşürülmüş benlik algısına yol açar. Tüm bu olasılıklar akışkan olup, farklı kombinasyonlarla çeşitlendirilebilir. Bu anlamda başlıklar, aslında sabit içerikleri ifade etmekten çok, birbirine geçişli pek çok karmaşık yapıya işaret etmektedir.

Farklı başlıkların altında yer verilen ayrımcılık ve şiddet göstergelerine bakıldığında, aslında birçoğunun yazınsal anlatının akışı içinde hiç dikkat çekmeyecek ve fark edilmeyecek derecede normalleştirilmiş olduğu görülebilir. Bu göstergelerin gösteren ve gösterilenlerine ayrılması halinde her bir gösterenin aslında tam olarak neyi gösterdiğini net olarak görebilmek için örneklere tersinden bakmayı denemek, yani kadınlara yönelik olarak üretilen söylemleri erkekler üzerinden okumaya çalışmak yeterlidir. Aşağıda önceki bölümlerde dökümlenen örneklerden yola çıkılarak bu amaca yönelik olarak yapılmış birkaç uyarlamaya yer verilmektedir⁴:

- **Kadın**, hiç beklenmedik bir anda pat diye elini uzatıp **erkeği** bileğinden yakaladı ve sert bir çekişle yatağa fırlattı” (örnek 2’den uyarlama).

⁴ Uyarlanan bölümler kalın karakterlerle vurgulanmıştır.

- Halıların üzerine yayılmış, her birinin peşinde ona sigara ve kahve alan bir **erkek** olan genç **kızlar** ile bu hizmetleri karşılığında **kızların** öfkelerini boşalttığı, dünyalarını kınadığı, özellikle giyinme tarzları, arkadaşları, okudukları ve düşünme tarzlarıyla dalga geçilen **erkekler** (örnek 9’dan uyarlama).
- **Erkeği** sultanı altına alabilecek, onu güdebilecek, yönetebilecekti. **Erkek, kadınla** yaşamını paylaşmaktan başka şeye önem vermeyecek, her şey için **kadını** ölçüt alacak, **kadının** çamaşırlarını ortada bırakmamayı, yatağını yapmayı kendi isteklerinden daha önemli görecekti, kendi sözcükleriyle düşünmekten çok **kadının** kafasındaki sözcüklerle düşünmeyi daha önemli sayacaktı (örnek 12’den uyarlama).
- **Erkek** bir düşüncesini söylerken ya da soru sorduğunda **kadın** ona asla doğrudan bakmıyor ve sanki o orada yokmuş gibi doğrudan başka **kadınlarla** konuşuyordu. Onun bir **erkek** olarak politikayla ilgilenmeyeceğini, hatta anlamayacağını varsayıyordu (örnek 20’den uyarlama).
- (**Erkek, kadına**): Hala gaz ocağında yemek pişiriyorum, eve telefon almak istemiyorsun, evlendiğimizde söz verdiğin buzdolabını bile almadın (örnek 27’den uyarlama).
- (**Erkek, kadına dair**): Çocuklar, temizlik, yemek, gün boyu çalışmak, hepsi benim üstümdeydi. **Karım** çaydanlığı ateşe bile koymazdı. **Erkek** işi derdi (örnek 27’den uyarlama).
- (**Erkek, başka bir erkeğe dair**): Öyle bir **erkekten** ne bekleyebilirsin ki? Öğle yemeğinden önce yatakları toplamıyor. Her yer pislik içinde (örnek 37’den uyarlama).
- **Erkeğin** yüzünde hala sivilceler vardı, biri yanağında, biri de dudağının üstünde. Evden çıkmadan **kadın** onları makyajla kapamasını istemişti; ‘tanıdığım birine rastlayabiliriz’ demişti (örnek 44’ten uyarlama).

Bu tersinden okumalar, normalize tahakküm mekanizmaların aslında ne kadar “normal” dışı bir işleyişi olduğunu göstermektedir. Çok basit bir anlatımla, kadınların erkeklerle fiziksel şiddet ya da flört zorbalığı uygulaması, cinsiyetleri nedeniyle anlamayacakları önyargısıyla büyüklüklenerek bilmişlik taslaması, erkekleri erkek oldukları için hiçe sayması, sığıntılaştırılması, muhtaçlaştırması ya da hizmetkârlaştırması, cinsiyetleri üzerinden etiketlemesi, cinsiyete bağlı yaş ayrımcılığı yapması, güzellik normları dayatması, benlik algılarına zarar vermesi, tahakkümün sürdürülebilirliğini sağlamak için erkeklerin bunların normal olduğuna inandırılacak şekilde toplumsallaştırması ve hem sistematik hem de stratejik olarak erkeğin erkeğe kırıdırılması, kulağa absürt birer senaryo gibi gelmektedir. Başka bir deyişle, şiddet ve ayrımcılık faillerinin kadınlar olarak kurgulanması halinde

şaşkınlık yaratacak, inandırıcılığı olmayacak ve yadırganacak durumlar, faillerin erkek olması halinde toplumsal karşılık bulmaktadır.

Bu noktada, “[e]rkeklerin kadınlara boyun eğdirdikleri bir toplumsal cinsiyet düzeni [...] erkekleri yerleşik düzeni savunmaya çekilmiş bir çıkar grubu, kadınları ise yerleşik düzeni değiştirmeyi isteyen bir çıkar grubu olarak inşa etmek zorundadır (Connell 2019: 158). Bununla beraber, eşitsizliğin normalleştirilmiş olduğu bir dünyada ayrımcılık göstergeleri yirmi bir öykünün her birine üstü kapalı ya da aleni şekil ve düzeylerde işlemişken, eşitlik arayışı tek bir öyküde açıkça dile getirilmekte olup, orada da uzun vadeli bir hedef olarak ortaya koyulmaktadır:

- Gomore’ye Bir Adım (Bachman: 164-188)

Örnek 51- (anlatıcı, kadına dair): “Gel uyku, gel bin yıl, gel de bir başka el uykudan uyandırır beni! Gel ki uyanayım artık erkek ve kadın ayrımı geçerliğini yitirdiği zaman! Artık sona erdiği zaman” (178).

Diğer bir öyküde ise, kadının tek başına hareket etmesi, rahat ve keyifli olması, kendisini erkeklerle eşit hissetmesi, bir nevi “kocasını aldatmak” olarak tanımlanmaktadır zira belli ki bağımlılık, rahatsızlık, keyifsizlik, eşitsizlik kadınlıkla özdeş olarak normalleştirilen ve verili olduğu önvarsayılan durumlar olmuştur. Aksinin gerçekleşmesi, normalden sapmak ve dolayısıyla aksine inanan erkeği “aldatmak” anlamına gelmektedir:

- Evli Bir Kadının Serüveni (189-195)

Örnek 52- (anlatıcı, kadına dair): “[b]u değişik insanların arasında Stefania tek başınaydı ve onlarla laflıyordu. Rahattı, kendine güveni tamdı, keyfini kaçırır hiçbir şey yoktu. Bu sabahın yeniliği buydu. [...] Erkekler arasında [...] bu yeni davranış biçimi, onu değişik kılmıştı. Kocasını aldatması buydu, böyle onlarla eşit biçimde olmasıydı” (178).

Bu çalışmada cinsiyet kaynaklı eşitsizlik ve şiddet toplumsal birer olgu, bunlarla iç içe geçmiş çeşitli kadınlık durumları ise toplumsal birer kurgu olarak düşünülmüş ve yazınsal metastazları seçilen bütüncü üzerinden taranmıştır. Okunan öyküler özellikle şiddet ve ayrımcılık temaları üzerine kurulu olmasa da, bu doğrultudaki göstergelerin her bir metne bir şekilde sızdığı görülmüştür. Sonuç olarak, bu çalışmada yazınsal yapıtın özel bir ifşa ya da pekiştirme gündemi bulunmasa dahi, kadınlığa dair söylemlerin bağlamlarından kopuk olarak okunmaları halinde bile kadim öğretiler doğrultusunda “kadının toplumdaki [olmayan] yeri” (Kuleli, 2021, 303) üzerinden ortak anlamlamalara yönelebilecekleri ortaya koyulmuştur. Bu noktada yazınsal yapıtın (ve aslında yazınsal eleştirinin) “[a]kıp gideni durup görmemizi sağlayacak olan bir atmosfer yaratm[a], bir dünya kurm[a], [ö]ğrenmiş gözlerle bize hayatı yeniden iade etm[e]” (Mungan 2004: 8) işlevi de bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır. Yazınsal yapıta olduğu gibi yaşama da yönelen feminist okuma ve

çözümlerler, kadınlara ilişkin ve yönelik her çeşit ayrımcı söylem ve eylemin toplumsal ve küresel temelde dönüşmesine katkı olacaktır.

Kaynakça

- Atila, Murat (2022). "Düşük benlik saygısını yükseltmenin yolları". *Pembe Nar*. <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/klinik-psikolog-murat-atila/dusuk-benlik-saygisini-yukseltmenin-yollari-2913341>
- Atwood, Margaret (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Tokalar". Çev. Serhat Uzun. İstanbul: Metis.
- Bachmann, Ingeborg (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Gomore'ye Bir Adım". Çev. Kâmuran Şipal. İstanbul: Metis.
- Beauvoir, Simone de (2020). *İkinci Cinsiyet I. Olgular ve Efsaneler*. Çev. Gülnur Acar Savran. İstanbul: KÜY.
- Bora, Aksu (2018). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. 8. bs. İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, Pierre (2023). *Eril Tahakküm*. Çev. Bediz Yılmaz. 6. bs. İstanbul: Bağlam.
- Bourdieu, Pierre (1998). *Contre-feux*. Page. Paris: Éditions Raisons d'agir.
- Bukowski, Charles (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Kasabanın En Güzel Kızı". Çev. Avi Pardo. İstanbul: Metis.
- Calvino, Italo (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Evli Bir Kadının Serüveni". Çev. Rekin Teksoy. İstanbul: Metis.
- Çocuklar ve Büyüklükleri* (2001). Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle. İstanbul: Metis.
- Connell, Raewyn W (2019). *Erkeklikler*. Çev. Nagihan Konukcu. Ankara: Phoenix
- Coquet, Jean-Claude (2007). *Phusis et logos. Une phénoménologie du langage*. PUV.
- Dahl, Roald (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Son Perde". Çev. Tülin Nutku. İstanbul: Metis.
- Dörrie, Doris (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Çatal ve Bıçakla". Çev. Nesrin Çaylak. İstanbul: Metis.
- Drescher, Anna (2024). *What Ghosting Says About You*. Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/reasons-youve-been-ghosted.html#What-Does-It-Mean-to-Ghost-Someone> (Erişim tarihi: 22.04.2024).
- Erkeklerin Hikâyeleri* (2004). Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle. İstanbul: Metis.
- Erkekler Yalnızlıklar* (2021). Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle. İstanbul: Metis.
- Hermann, Judith (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Kırmızı Mercanlar". Çev. Roza Hakmen. İstanbul: Metis.
- Hooks, Bell (2019). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*. Çev. Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım. İstanbul: bgst Yayınları.
- Janowitz, Tama (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "271 No.lu Çağdaş Azize". Çev. Roza Hakmen. İstanbul: Metis.

Bağlamından Kopuk Söylemler: Cinsiyet Ayrımcılığının Yazınsal Metastazları

- Kadın Dayanışma Vakfı (2018). *Kadına Yönelik Şiddet Nedir?* İstanbul: Şen Matbaa. <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/2018-Kadina-Yonelik-Siddet-Nedir-2018.pdf> (Erişim tarihi: 29.03.2024).
- Kadınlar Arasında* (2014). Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle. İstanbul: Metis.
- Kadınlığın 21 Hikâyesi* (2004). Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle. İstanbul: Metis.
- Karakaş, Sirel (2017). Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı - <https://www.psikolojisozlugu.com/malingering-temaruz> (sürüm: 5.2.0/2022)
- Kuleli, Mesut (2021) Feminist okuma ekseninin yazın çevirisine izdüşümleri: Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 284-306. DOI:10.29000/rumelide.984772
- Kuleli, Mesut and Uysal, Nazan Müge (2021). In pursuit of multi-ethnic feminist signs and their translations in literary feminism: The case of *The Color Purple* by Alice Walker. *International Journal of Language Academy*, 9 (3), 233-257.
- Kureishi, Hanif (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Kız". Çev. İlknur Özdemir. İstanbul: Metis.
- Lahiri, Jumpa (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Gerçek Bir Kapıcı". Çev. Neşfa Dereli. İstanbul: Metis.
- Lessing, Doris (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "O". Çev. Aslı Biçen. İstanbul: Metis.
- Lisitsa, Ellie (ty). *The Four Horsemen: Criticism, Contempt, Defensiveness, and Stonewalling*. The Gottman Institute. <https://www.gottman.com/blog/the-four-horsemen-recognizing-criticism-contempt-defensiveness-and-stonewalling/> (Erişim tarihi: 07.04.2024).
- Lynch, Marta (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Latin Âşık". Çev. Tomris Uyar. İstanbul: Metis.
- male gaze. *OxfordReference*. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100128610> (Erişim tarihi: 04.04.2024).
- Mansfield, Katherine (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Resimler". Çev. Memet Fuat. İstanbul: Metis.
- Márquez, Gabriel García (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Señora Forbes'in Mutlu Yazı". Çev. İnci Kut. İstanbul: Metis.
- Millett, Kate (1987). *Cinsel Politika*. Çev. Seçkin Selvi. 2. bs. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Morante, Elsa (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Böceklerin Dünyası". Çev. Şadan Karadeniz. İstanbul: Metis.
- Mulvey, Laura (1975). Visual Pleasure and Narrative Cinema. <https://www.amherst.edu/system/files/media/1021/Laura%20Mulvey%2C%20Visual%20Pleasure.pdf> (Erişim tarihi: 07.04.2024).
- Mungan, Murathan (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Önsöz". İstanbul: Metis.
- O'Connor, Flannery (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Saf, Temiz Köylüler". Çev. İlknur Özdemir. İstanbul: Metis.

- Öztürk Kasar, Sündüz (2009). Pour une Sémiotique de la Traduction. Ed. C. Laplace, M. Lederer, D. Gile *La Traduction et Ses Métiers* içinde (163- 175). Caen: Lettres Modernes Minard, Coll."Champollion 12"
- Öztürk Kasar, Sündüz (2017). Jean-Claude Coquet ve Söyleyenler Kuramı. Ed. İrem Onursal Ayırır, Ece. Korkut. *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağan* içinde (183-199). Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Parker, Dorothy (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Büyük Sarışın". Çev. Şebnem Ergör. İstanbul: Metis.
- Pratolini, Vasco (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Vanda". Çev. Gül Işık. İstanbul: Metis.
- Pritchett, V. S (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Bir Aile Babası". Çev. Yurdanur Salman. İstanbul: Metis.
- Rhys, Jean (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Böceklerin Dünyası". Çev. Pınar Kür. İstanbul: Metis.
- Sancar, Serpil (2020). Selay Dalaklı'nın Söyleşi: "Kadınlık hali bir politik bilinçlenme süreci". Bianet Bağımsız İletişim Ağı. <https://bianet.org/haber/kadinlik-hali-bir-politik-bilinlenme-sureci-231567> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
- Tuğcu, Kemalettin (1943). *Kocanızı Nasıl Muhafaza Edebilirsiniz?* İstanbul: Arif Bolat Kitabevi
- Walker, Alice (2004). *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Kadınlığın 21 Hikâyesi*. "Kürtaj". Çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Metis.
- WHO World Health Organization. (2021). "Ageing: Ageism". <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/ageing-ageism> (Erişim tarihi: 24.04.2024).
- Wiesner-Hanks, Merry E (2023). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*. Çev. Meral Çiyan Şenerdi. 4. bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wolf, Naomi (1992). *The Beauty Myth*. New York: Anchor Books Doubleday

